

Kogokunnatiatri vidjä Saarõ liri tiatrikuust

Kae lk 2

Taivaskua Imäläte võtt tassa- kõistõ umma kujjo tagasi

Kae lk 3

Kuis üte Tarto liina «mehe» man aigu parras tetti

Kae lk 4

9 771406 922005

Vällä om tulnu edimäne võrokiilne opiraamat opiq.ee keskkunnan

Opiq.ee digiopiraamatidõ perrehe om mano tulnu edimäne võrokiilne opiraamat «Luudusoppus noorõmbalõ kooliiale». Seo om 2011. aastagal ilmunu opimatõrjali «Loodusõpetuse tööraamat 1. klassile, 1. osa» tõlgõ.

Tüüraamatun om 38 päätükkü ja 114 ülesannõt. Latsõ saava tutvvas mitmõsugumaidi keskkundõga (kuul, liin, talo, mõts, aid, turg), opva tundma aastaagõ, kasvõ, eläjit, tüüriisto ja töid, värme, asjo suurust ja rasõhust, eläijde, kasvõ ja inemise kasumist ja arõnõmist ni viit miilt.

Opitekst ja kõik tüükäsi omma ka võro keelen sisse leedu ja taad om võimalik opmisõ man kullõlda. Kokko om ligi 200 helüfaili, miä avitasõ opilasõl üle kontrolli sõnno õigõ välläütlemi-

UL

Välämaalt

Kotussilõ Marsi pääl andas navahokeelidse nime

NASA vahtsõnõ marsikulgur Perseverance (‘tsihikim-müs’) sõit Marsi pääl läbi hulga kotussit, minkalõ om peris praktilinõ nime anda, selle et nii om tiidläisil hää kõnõlda, kost määnegi pruuv võeti ja midä löüti. Suurõmbilõ kotussilõ and perän nime rahvidõvaihõlinõ astronoomialit, a tiidläisil om vaia ka hulga umapantuid nimmi, niisama nigu vanast talumehel ummi nurmi ja hainamaio jaos.

Tiimin om tüün ka üts navaho rahva hulgast peri insener Aaron Yazzie. Navaho põlisrahvas USA Kaljumäki küle all ja kosmosõagõntuur NASA omma tennü kokkuleppe, et nime, midä marsikulguri sõitmisõ aigu pandas, omma navaho keelen. Edimält om joba 50 nimme vällä märgit. Kotus, kon marsikulgur maa-ha tulf ja sõitu alusf, sai nimes Tséyi, miä om navahokeeline

se ja kullõlda ilosat võro kiilt.

Opimatõrjaali om võro kiilde ümbre pandnu Kalla Urmas, keeletoimõndaja omma Kalla Urmas ja Jüvä Sullõv, sisutoimõndaja om Nagla Triin, võrokiilse tüükäsi om sisse lugõnu Jüvä Tuulõ, ülesandit omma tävvendänü ja mano tennü Nagla Triin, Lepassoni Marju, Allasõ Tiia ja Kalla Urmas.

Opiq.ee om digiopiraamatidõ keskkund, midä saava pruuki nii kooli ku ka kõik, kinkal huvvi om. Pruukmiskonto saa tetä läbi Stuudiumi ja e-Kooli ni ka e-posti aadrõssiga. Seo om väega hää võimalus latsõvanõmbil opada umilõ latsilõ võro kiilt ja luudusoppust võro keelen ütskõik kon ja kuna ni olõnõmalda tuust, määntsens koolin lats käü. Oppaja üle Eesti saava seo tüüraamadu perrä hõlpsahe tutvusta ütte mii põlist ja paikkundlist kiilt ni tuud, kuis võro kiilt kirotõdas ja kõnõldas.

UL

alguperäne nimi uhkõlõ kanjonilõ Arizonan, midä tundas kui Chelly kanjoni rahvusmaastikku.

Navaho kiil om üts parõmbidõ elun püsünü Põha-Amee-riga indiaanlasi kiili. Tuud kõnõlas 170 000 inemist, 120 000 jaos om taa imäkiil. Sõski om keele püsümine suurõn ohun ja navaho rahva president Jonathan Nez ütelf, et Perseverance'i missioon ja Marsi pääl navaho keelen nimmi andminõ piässi nuuri innustama umma kiilt rohkõmb pruukma.

Navaho rahva uma keele legende hulgast kõgõ kuulsamb om seoniaoni peri II ilmasõast, ku USA navaho radisti umavaihõl uman keelen kõnõli, a Saksal luurõ es suta ka keeletiidläisi abiga tuust arvu saia. Esiki numbri, midä teedä taheti, olli perädü rassõ vällä kuulda.

Kraatri, kon kõgõ vahtsõmb marsikulgur parla sõitmist om alustanu, om arvada kunagi olnu viiga järv. Kraatri nimi om võet bosnia keelest ja om meilegi peris häste arvu saia: Jezero kraatri.

CBS-Newsi 12. urbõkuu
uudissõ perrä
SAARÕ EVAR

Muusõumi püsünäütüs sai võro keele nuka

RAHMANI JAN

Vana-Võromaa kultuurikua püsünäütüse mano om valmis saanu võro keelele pühendet välläpanõk. Sääl saa kaia võro keele luku vanast aost täämbädse pääväni.

«Tan kaias võro kiilt väega mitmõ nuka alt, mi keele välläkujonõmisõst kooni täämbädse pääväni,» kõnõlõs kultuurikua päävarahoitja Otsa Mirja.

Näütüst alostas keelepüü, kost tulõ vällä, kuna ja kost lõunõeesti kiil om hargnõnu. Edesi tulõva koopia kõgõ vanõmbist võro keelen trükitüist raamatist: nuu olli kaasi vaihõl vällä antu jutlusõ ja vaimulikkõ laulõ raamadu. Noist raamatist omma näütüsele tettü koopia, midä kaeja saa sõrmitsa. Kõgõ vanõmb võrokeeline raamat om aastast 1759.

Nätä saa ka käsilde kirotõdud kirju, miä omma näüte tuust, kuis võro kiilt om kirja pant. Kõgõ vanõmb noist om Rõugõ keriguoppaja jutlus 1738. aastast.

RAHMANI JANI PILT

Päävarahoitja Otsa Mirja näütäs vahtsõt välläpanõkit.

Välläpanõkin saa näta muidki kirju ja kohtuprotokollõ. «Mu jaos omma kõgõ põnvamba Kanõpist peri luulõtaja Weizenbergi Juhani kirä kodo esäle. Timä elli suurõmba jao elost Narvan, a käve ka reisi pääl Euruupan ja saatsõ kodo

kirju. Saami teedä, kuis muialpuul põldu tetti ja määndse puu kasusõ. Om näta, et kirä kõnõlõsõ tuust, miä Võromaal eläväle esäle ja muulõ küläravalõ huvvi pakk,» seletäs Otsa Mirja.

Viil omma näütüsenukan är

nimmadu tähtsambä sündmüse, miä võro keelega kõüdedü. Pilte ja tsitaatõga omma uma saina saanu ka Võromaa kiränigu.

Kõik huvilidsõ saava vahtsõt näütüst kaia sis, ku muusõumi vallasõ tetä lubatas.

Ansambliil Kõhukesed tull vällä «Mõtsavahi lugu»

RAHMANI JAN

Põlva kandi ansambliil Kõhukesed om valmis saanu vahtsõnõ võrokeeline lugu üten videoga. Lauu «Mõtsavahi lugu» saa Youtube'ist kaia ja kullõlda. Uurimi luu autoridõ käest, kuimuudu laul sündü.

Sõnno autor ANTONI ANNIKA: «Kuigipite oll jutt lakja län-nü, et ma kiruta võrukiilsid luulõtuusi. Küsti sõs mu käest, kas mul kongi suhvlinukan om midägi säänest, miä laulus kõlvanu. Saatsõ paar tükkü ja küsse, kas näil hindäl ka mõni teema meelen mõlgus. Arvati, et mõtsast võinu olla. Ma sõs mõtli veidü ja kuna mõtsa ragumisõst om viimätsel aol palfu juttu egäl puul ja ka silmä putus peris palfu ragumist – tiiveere kõik puuvirnu täüs –, saigi tuu kokku kirutõdus. Poisi arvssiva viil, et lõpp võinu iks hää olla. Nii sõs püürd-segi lõpun mõtsa ragumisõ ümbre vahtsõ istutamisõs. Nii om jo egä asjaga, et vana

PILT MARGA JANEKI TETTÜST VIDEOST

Ojasaarõ Toomas laul videon lõõdsaga «Mõtsavahi luku» ja timä ümbre kepsutas tä tütär Triini.

kaos vai häös ja vahtsõnõ tulõ asõmõlõ. Vällä tull mu arust peris illus lugu.»

Viie autor ja laulja OJASAARÕ TOOMAS: «Tuud ma täpsele ei tiia, kuis mandoliinimis Kaha Kaido sai jutu pääle Annikaga, kiä om naidõ sõnno autor. Tä sai Annika käest peris mitu umakeelist teksti. Seo «Mõtsavahi» tekst kõnõf minno kõgõ inämb. Tüütäv latsõvanõmbana om peris

rassõ lõudä luumisõs aigu: ku tüü-ülesandõ saava tettüs, tahtva latsõ esä tähelepandmist saia.

Viis sündü nii, et lõõts üsän ja «Mõtsavahi» luulõtus iin, naksi viit teksti pääle sääd-mä. Vahtsõt viit teten pelgä tsipa ka plagiaadi tegemist. Viulimiis Sildoja Raivo avif tähele panda, et laulu tõsõl osal oll edimädsen variantsin pia sama viis üte joba olõman-

olõva lauluga. No mis säälik, tull ümbre tetä. Hää, et nii õigõ ao pääle vällä tull.

Laul sai tsipa kurva kõlaga, kuigi lõõtspill om jo tunnõt uma röömsa helülaadi poolõst. A seo viis om viil üts näude tuust, et ka duurin/mažoorin saa mängi viit, miä mõos nigu hallõ lugu. Mu meelest lätt tsipa kurbigumb tuun seo luu sõnumiga peris häste kokko.»

MÄRGOTUS

Urbõkuu om tiatrikuu

SAARÕ IIRI,
kogokunnatiatri vidäjä

opiti tiatri man näütemängu-stuudion, sündü minevä aasta-saa keskpaigan ka Eesti edimäne ammõtlik tiatrikuul – teedüperäst kutsutas tuud «lavakas». Sinnä saiva opma iks nuu kõgõ suurõmba anniga ja luutustandvamba noorõ. Mul om sääne tunnõ, et kogo maailmaga kõrvuisi kaiõn om eesti rahvas uma suurõ tiatriarmastusõ seen nii väiku, et kõik tiidvä mõnda hääd Eesti näütlejät, omma mõnõga näist poodisaban ütenkuun masmist uutnu vai uulidsa pääl kokko trehväni.

Ummõtõ om nii, et kõik mahu-ei mafamaalõ ja tiatrikuuli näütlejäs opma võetas inne noid, kedä hää õnn taht. Tiatri-tegijit ja näütemänguarmastajit om hulka rohkõmb, ku ammõt-lidsõn tiatrin vai televiisorin nätä saa.

Umal aol alostõt laulu- ja mänguseldsi omma ümbre nimmadu harrastustiatris ja tuu ala käü umakõrda mitmit tiatri tegemise vormõ: koolitiatri, nuuri näütemängustuudio, tudõngitiatri, kogokunnatiatri, puulkutsõlisõ tiatri, mõnõ Eesti väikutiatrit jne. Egä harrastustiatrit tsiht ja kokko tulõmisõ põhjusõ omma esisugumadsõ. Et nuu, kiä tiatrit ao viitmises tegevä, olõ-õi välläopnu näüt-lejä, sis om lavastaja tüü löüdü egäleütele roll, miä om jou-perrä, et hääd ütenmängumise tunnõt kõgõ üllen hoita.

Ma esi olõ päält kümne aastaga vidäni ütte kogokunnatiatrit ja nuuri näütemängustuudiot Tartomaal Luunja. Mi tiatrit kutsutas Luunja Aidatiatri. Ma olõ pallõlnu mi trupi näüt-lejil vällä üldä, mis inemiisi tiatripruuvil kokko tuu ja mis tiatri-tegemine näile vasta and. Päämidse põhjusõ ommava: *lava pääl miildõs olla ja lava-hirmust sai jako, *hää om uma kandi rahvaga midägi ütenkuun tetä, *hindä arõndaminõ, *mängurõõm om suur ja närvi-kõdi saa kah, *koolitusõ ja tüütärõ omma väega tarviligu, *ku etendüs om häste vällä tulnu ja ku kaeja tennäse, sis saa süämele pallo rõõmu, *teksti opminõ ja rolli sünnütämine omma põnöva, *eesti keele ja uma kogokunna kultuuri hoit-minõ omma tähtsä, *saa minnä tõsõ inemise rolli ja hindä seest vällä otsi tõistmuudu tundit ja mõttit, *vabaslaskminõ ja hindä välläelämine, *mängu ilo.

Nigu naist märgotuisist nätä, and harrastustiatrin ütenlüümine inemiisile vabadusõtunnõt, henge- ja vaimusüüki ja mi tiat-

Eestlane, olkõ tä mulk, mudajunlanõ, seto vai võrokõnõ, om läbi kõgõ tiatrialuu olnu tiatri-armastaja – tiatrin käüjä ja tiatri tegijä.

Ku mõtlõ tiatriarmastusõ pääle, sis mu meeles omgi katõtõ sorti inemiisi. Üte ommava tiatrin käüjä. Nä otsva tiatrist määnestki ülevämpä tunnõt, käävä unistuisi läbi elämän, egäpääväst murõt ja vaiva unõhtaman vai määnestki korgõmbat mõtõt otsman. Mõni käü niisama käümise peräst kah, et saa nigu kultuursõmba rahva hulka ja vähämbält toda tunda, et om hinnäst harinu ja hindäst luku pidäni.

Kõiki suvõlavastuisiga, miä tähendäse sakõtõ kavvõmbalõ sõitmist ja pikembät ettevalmistust, om asi nii, et tiatrilõ mindäs sõpruga kokko saama, hääd süüki-juuki mekutama ja tetäs päälekauba viil mõni pikemb tsõõr mi väiku Eesti-maa pääl. Mõni lätt tiatrilõ muidoki inne tuuperäst, et tuu om spaa-paketi osa. Ütte, tõist vai kolmandat muudu kaiõn om tiatrin käümine iks inemise hengele hää ja avitas egäpääväga parõmbalõ toimõ tulla. Müüdä ei saa kaia ka tuust, et ku tiatrin käüjit om pallo ja nõvvõtas inne rohkõmb, sis seo kultuuri osa püsüs kimmäs.

Tõnõ sort inemiisi ommava neo, kiä esi tiatrit tegevä. Naid om umakõrda kattõ sorti: ammõt-lidsõ tiatriluuga, näüt-lejä, lavastaja, ja harrastustiatrit tegijä. Ku kaemi Eesti tiatri-aoluu algust, sis esiki ku harrastustiatrit paistus täämbädsel pääväl ammõt-lidsõst tiatrist tõistmuudu nigu üü ja päiv, tulõ tunnista, et edimädsel heränemisaol 19. aastasaal sai kõik iks alostusõ nii-üldä ao viitmises tettüst tiatrist. Kogo eesti rahvuslik tiatri om jo sündünü laulu- ja mänguseltsest ja peris edimädses sünnütuses peetas Vanõmuisõ seltsin lava pääle tuudut Koidula näütemängu «Saaremaa onupoeg». Säält edesi sündü suurõ tüü ja hafo-tamisõ pääle ammõt-lidsõ tiatri – Vanõmuinõ, Estonia, Endla jt. 20. aastasaal alostusõn es olõ Eestin määnestki tiatrikuuli ja kõik oppus sündü tiatrin, õkva proovisaalin. Sündü edimädses staari, tähe, kedä kõik kultuuri-rahvas tiidse: Liina Reiman, Paul Pinna, Ants Lauter, Theodor Altermann jpt.

Harinõminõ umakeelidse tiatrikultuuriga ja tiatrin käümise kommõ omgi lajan lastun päält saa aasta vana. Järgemüüdä, nigu sündü ammõt-lidsõ tiatri, naati näütämä ka väega esisugumaidsi tiatrižanrõ – sõnalavastuisi mano tulliva ooper ja ballett. Mu meeles om tähtsä, et ku minevä aastasaal keskpaigan sündü Nukutiatri ja Nuursuutiatri, naati tiatrit tegemä ka latsilõ ja nuurilõ. Tiatri sai tuust aast pääle ütes osas Eesti latsi üleskasumisõst ja kooliharidusõst. Seo omgi vast olnu kõgõ kimmämb tiatri-kaejidõ kasvatamisõ muud. Ma tiia-ei küll üttegi umaialist inemist, kiä olõ-õi koolin üten klassiga tiatrin käünü. Vähämbält ijätusekokteili mekk om miilde jääni ja tuu, et tiatri om üts tõistmuudu esieraline maailm, täüs üllätüisi.

Samal aol, ku ammõt-lidsõ tiatri kasvi ja arõni ja näüt-lejäs

Umakultuur om latsõvanõmbilõ tähtsäs saanu

No om jälki üts «Vunki mano!» märgotamisõtalos är peetü. Seo-kõrdsõ pääpreemiä saaja olli uma märgotusõ päälkiräs pandnu «Uma kiil latsiaiah». Verska latsiaia viis latsõvanõmbat olli tulnu märgotama, kuis näide latsõ saanu latsiaian seto keele selges. Ja löüdsevä, et näide murrõ lahendas tävveligult setokeeline latsiaiarühm.

Ku tulõta miilde, sis minevä suvõ lõpun peet sama luumistalgo võitsõ arotusteema «Käänämi võro keele häõmise tiilt tagasi». Ka tuukõrd sai arotus alostusõ murrõst, et nuuri ja latsiga kõnõldas võro kiilt veidü.

Olõ pia kolmkümmend aastakka umakultuuri ja keele tegemiisi man olnu ja tiia, et varrampa es peetä uma keele kõnõlõmist ja tuu oppamist latsilõ väega tähtsäs. Aig om lannü, keelemõistjit om veidembäs jääni, a paistus, et inemise nakkasõ umma päiv-päävält iks tähtsämbäs pidämä.

Ma usu, et säändsit tävveligult umakeelitsit latsiaiarühmi naatas pia luuma ka Võromaal. Aastidõpikkunõ keelepesärühmi kogõmus and tollõs tukõ. No om jämme ots latsõvanõmbidõ käen: ku lõvvüs paras hulk noid, kiä arvasõ, et näide latsõ võinu kah umma kiilt mõista ja tuu latsiaian selges oppi, sis olnu aig uma suuv selgele vällä üldä. Kül kimmäst suuvi kullõldas.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro Iiin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Tarkus kullõlda juttõ

Elo om minno kokko veenü väega põnövidõ inemiisiga, kedä täämbä inämb ei olõ. Mul om süämest hallõ, et mul es olõ sis mutsu tuud juttu, midä näidega aetus sai, kirja panda vai linti võtta. Alalõ hoita noidõ inemiisi saatuisi: kuis nä omma umma ello eläni ja vällä jõudnu tollõ iäni, kon nä olliva. Kadonu uno Ameerikan naas ütskõrd umma eloluku kõnõlõma. Ku vahtsõst kellä kaimi, olõ kell kolm üüse. Uno kõnõlõ är kõik tollõ, kuis siia tulõ sõda ja sakslasõ sisse tulliva, kuis timäst mõtsaveli sai ja kõik uma pagõmisõtii kooni Ameerikani vällä.

Noidõ juttõ seen olõ üts täämbädseni ihokarvu pistü ajaja lugu. Nä olliva Taanin, neli-viis nuurt miist. Üte õdagugu inne üumajalõ jäämist tull tii pääl näile vasta üts tütlärlats. Tuu tütlärlats tegi mu unolõ silma ja kutsõ tedä hindä mano. Nuur miis, nigu tä olõ, lätõ tütlärlatsõga üten. Tõsõ jäivä sinnä lähküle küllä üumajalõ, nigu plaanit olõ.

Ku uno hummogu tütlärlatsõ

mant tagasi tull, olõ nuurmiihi üumajapaik maaha palotõt ja kõik sõbra är tapõdu.

Uno üteli, et edimält olõ hii-tümine, ku tä säält minemä juussõ. Perän perrä mõtõldõn sai tä arvo, määne ingli olõ tuu tütlärlats, kiä tälle vasta tull. Timä jäi ellu!

Unol olõ häste pallo lugu-sid viil. Tuust, kuis tä hinnäst Ameerikan üles tüüf ja jõudsõ vällä sinnä, kon tä olõ. Mille ma es kirotä üles uma lähkü sugulasõ, vana mehe juttõ?

Egäl inemisel, kes tan maa pääl om, om jutusta maa lugu. Meil võinu olla niipallo tarkust, et võtta aig ja kirotä kasvavai hindäst. Selle et kunagi mi ei tiia, kiä omma mi perrä-tulõja ja kiä või tuu vasta huvvi tunda. Tahta teedä midägi uma vanaimä, vanaesä, vanavanaesä kotsilõ. Vai esiki imä ja esä kotsilõ: kunagi mi ei tiia, kuna näist ilma võimi jäiä.

Annas vanajummäl meile tarkust kullõlda noid inemiisi, kedä õigõ pia inämb ei olõ. Et olõs vähämbält midägi alalõ ja saas tiidä, määne olõ näide mõttõmaailm, kuis nimä elli ja midä tei.

Pulga Jaani mõtõlus

Kelle puult olla?

Mitukümmend aastat tagasi ütli ma rahva iin vällä peris hullu ja võimatu asja: kui olõs võimalus valida elu ja vabadusõ vahel, sis ma tõtõstõ ei tiia, kumma ma valinu. Tuukõrd olõ esi noorõmb ja uljamp ja ma ei tiia siiani, kumma ma olõs valinu. Nüüd olõ pea poolõ vanõmb ja ma iks ei tiia, kumma ma valinu. Aga tühjä siin minust, terve Eesti rahvas ei tiia. Olukõrd om äkki muutunu nii, et mu abstraktnõ tingimus omgi muutunu tegelikkusõs. Ütelpuul om elu, kon piat kotun püsümä, poodin ja muial rahva sian maski kandma, tutvidõga kõnõlõma ilma silmänägemäldä ja suud (!) andmalda (telefon, kiri). Säändse asja nimi omgi Elu. Tõsõlt puult om vabadus – reisi kohe tahat, suhtlõ kellega tahat, anna suud kellele tahat, aga uma elu panõt sa tuu iist mängu. Ütesõnaga: Vabadus.

Tolaigu, ku ma tollõ ullusõ suust vällä ütli, olli rahval kop-su viil N. Liidu aigsõt õhku täüs ja kõik imesti: näe, üts ul nõst uma vabadusõ koguni eluga üte pulga pääle. Praegu tundus asi ollõv vastapite: üle paari kuu ei taha piirangiid kiäki vällä kannatada. Kaemalda tuu pääle, et omma egasugu skaibi ja interneti.

Mul ei olõ ei skaipi, internetti ega esiki televiisorit. Tuugipoolõst ei olõ ma kimmäs, kumma ma olõs valinu. Või-olla selle, et elu ei olõ haigõ puusa peräst sääne, nigu tä olla võinu, aga või-olla ka selle, et vabadusõ all ei mõista ma vabadust müüdä ilma ringi rännäda. Mu arust om vabadus kõgõpäält tuu, ku sa võit uman kotun uma maa pääl uma tahtmise perrä ellu planiiri ja noid plaane ellu viia. Ja tuu vabadus om egaüte hindä tetä. Määndsõlgi momendil või muiduki ka valitsus asja segätses aia, aga loodami, et Eestin iks lauskommunisimi inämb ei tulõ.

Ammu ollu aig tollõ jandiga lõpp tetä ja meeles kistuta, aga meeles ei lähä laulusaln: «Minu koda jäi tühjaks, kustust koldest leek, pea sammeldub katus ja sein. Koer ulub ja haugub minu väravate ees, tal lahkuda minust on lein.» Ku olõet esi noid katussiid ja sainu nän-nü, tiiait pellädä.

Selge tuu, et karoönapiirangiid om kergemp üle ellä, kui sul om kimmäs majapidämine, suur perekond ja kotun valitsõs ütsmiil. Kui pallu noid peresiid Eestin inämb om? Varro Voog-laiu perre olõ sündünü katsas lats, tuud peeti vajalikus raadion teedä anda.

Aga raadio kõnõl viil, et Texasõ kuberner olõ tühistäni kõik piirangu. Vaktsiini ollõv küland, nii et laskõ aga hindäle prits panda ja padavai pidulõ. Jah, pritsimeeste pidu olõ meilgi vanast kõva sõna. Aga valitsusõst om esiki tsipa kahju. Mii nõuami, et otsustagu ruttu ja õigõlõ. Kuis tuu võimalik om, kui mii esiki ei tiia, kumb variant valida.

Valitsus pruuv määnestki kuldsõt kesküid löüdä, aga kiäki ei tiia, kas tuud ülepää olõman om.

Imäläte võtt umma kujjo tagasi

RAHMANI JAN

Väikust Taivaskuast juusk vällä külmä ja selge viiga Imäläte. Tuu om Taivas-kua kõgõ suurõmb läte ja rahvas pidä tuud pühäs. Arvatas, et Imälätte vesi avitas silmänägemist praavita.

2013. aastagal vaiu Imälätte koobasuu sisse. Tuust aost pääle om lätte-vesi tassakõistõ kuupa valla uhtma naanu. Nigu ka pildi päält nätä, nakkas koobasuu jäl umma kujjo tagasi võtma.

«Imälätte kuup kasus õga päiv tassa mugu suurõmbas,» kinnitäs Taivaskua külävanõmb Bleive Ahti, kiä om aastidõ joosul Imälätel silmä pääl hoitnu.

Taivaskoda Põlva kihlkunnan om üts tunnõtumpi luudusliidsi pühäpaiku Eestin. Inemiisile miildüs säääl kävvü ja perämädsel aol om huvi Taivaskuan rännädä suurõmbas län-nü. «Taivaskuan om väega hulga rahvast nakanu käümä, rohkõmb ku innemb. Joba minevä aasta keväjäst pääle om tan aig-aolt nigu laulupido,» om külävanõmb Bleive Ahti tähele pandnu.

RAHMANI JANI PILT

Imälätte kuup Väikun Taivaskuan 18. urbõkuul 2021.

Pühhi ei massa peris är unõta

Külh om häste, et meil no nii rahvakallendri tähtpäävä ku kerigupühä kimmäde teedä omma. Ol' jo aig, ku vanõmba inemise, kiä tiidse, kuis tuu värk käü, ülestõusmise pühä vai lihavõttõ vai munapühä tuu järgi vällä arvõsti, mitu nädälit om vastlõist. Nipallu ol' Venne aigu häste, et vastlapäivä es saslada ka sis maha.

Mõni, kiä virgõmb kerigun käüjä ol', tõi säält kerigukallendri ja kõnõli tõisile kah, kuis pühhiga om.

Ku viil maainemiisil egäütel tsiga laudan ol' ja liha joulust saadik aidan tünnin soolan, siis prooviti õks nii säädi, et

tuu kraam lihavõttõis suitsutõt sai. Nii olli keväjetse pühä latsilõ väega ilusa. Kuldnoka ja lõokõsõ lauli, muru ol' kuiunu, et vällän joosta sai, suurvesi tekk elu huvitavambas, lämmi suitsuliha ol' laua pääl ja munõ nõ värvmist plaaniti jo mitu päivä ette.

Põra om nii, et kui ei tulõ miilde kallendrit kaia, saat poodin kävven arru, ku muna-pühä tulõma nakasõ. A ei su-kugi tuu järgi, et säääl soku-laadõl kanapoja vai jänesse pildi pääl vai sokulaadist munõ mitund sorti riiliini. Kõgõ kimmämb om kaia sinna, kos karduliid ja porknõid ja muud

aiaakraami müvväs. Ku säääl on punatsõ koorõga sibulõid, sis nuu omma jo mitu nädälit enne munapühi pallas koorit. Kiä sis ei tiia, et kõgõ ilusamba muna saava õks sibulakuuriga värvin ja kõkõ paremb, ku koorõ punadsõ omma. Ku ka kotun ummi sibulõid om, siis punatsõ koorõga tulõ harvõmb ette.

Nii et kaegõ noh, ega ti ei olõ tuu koorõjahiga ildäs jäänü! Mul om küll juhtunu, et ku ma tuu riiliu manu saa, omma säääl peris õnnõtult pallä sibula väega puhtan kastin, kost enämb medägi haarda ei olõ.

Aga õkva täämbä om viil üts pühä, medä küll enämbü-

si naisi pühas peedäs. Paastu-maarjapäiv om rahvakallendri tähtpäiv, aga kerigupühä kah, tuuperäst, et ütse kuu peräst sünnüs jeesuslats, kelle tulõ-kit mi talvõ algusõ paiku hää meelega ja pikä piduga tähistä. Enämbüisi tuuperäst omgi täämbä naisi pühä ja naa võtva klaasikõsõ punast veini vai mõnd muud punast juuki, et tervüs hää ja põsõ punadsõ ollu. Et mehi tuust tähtpääväst peris kõrvalõ ei taheta jättä, sis võedas naa kampa, ku veinipotliga küllä tulõva. A ku podõlit ütlen ei olõ, sis lastas mõnõl puul meesterahvas lavva takka, ku räti pähä kõüt.

Võtku sis vai jätkü!

Täämbä õdagult ollõv hää ka suuri pannkuukõ kütsä, et kapsta suvõl häste kasusõ. Ja küündle võit kah neitsi Maarja aus palama panda. Om ju õkva tulõkil nii valgõ aig, et küündle võit säitmes kuus ärä suhvlide panda.

Ärmi unõtami naid pühhi pedädä, eriti tuuperäst, et naid- jaos ei pea kohegi rahva- vai seltsimajja kokku tulõma. Hääle sõbralõ võit kirivä muna aia takka ka viia ja sis kõlista, et minku kaema, mea säält lõud.

Häid pühhi!

NÕLVAKU KAIE

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Kapsta ja Kapstas

Kapstmaarjapääväl om hää üle kaia, kuis om kapstidõga mi priinimmin. Nimme *Kapsta* kand Eestin 55 inemist ja nimme *Kapstas* 23 inemist. Nimme *Kapsta* om nii, et XIX aastagasaal om taa teginü päämidselt nellän paigan. 1826. aasta hingelugõmisõ algkuju omma: Luunja mõisan Tartu küle all *Kabsta*, Roosna-Alliku mõisan Järvaemaal *Kapsta*, Sangastõ Kuigatsi ja Pringi mõisin *Kapst*, Sürgavere mõisan Villändimaal hoobis põhaeesti muudu *Kapsas*. Luunjan ütele taluperrele pant priinimi *Kabsta* võisõ kujul *Kapsta* edesi minnä küllh. Roosna-Allikun sai nime *Kapsta* kah üts talupere Valasti küllän.

Kuigatsist Prinki kolinu sulatsõlõ Piitrele, kinkal ol' hulga poigõ, panti hingelugõmisõ perrä *Kapst*.

Ka tuud nimme om säält tulnu, a levinumb om Kuigatsist – Lõvi mõisast (*Löwenhof*) – müüde Lõuna-Tartumaad ja Võrumaad lakja lännü nimekuju *Kapsta*.

Sürgavere panti tafnakiilne priinimi *Kapsas* Kookla küllä *Kapsta* talun. Tuu priinimega om nii, et säääl paiga pääl jäi hariligumbas *Kapsas*. Nimme *Kapsas* om täämbädsen Eestin kah, tuud kand alla kuvvõ inemise. A ku Villändi «mulk» tult Võro- ja Tartumaalõ, sai timäst näütises Liinamäe vallan *Kapsta*. Ka Lutsu Oskari vele, filmimiis Theodori naanõ Lutsu Aksella ol' tütrigunimega *Kapsta*, timägi esä ol' Sürgavere.

Nimme *Kapsta* om võet ka eestistämisel – Mäe (Miktämäe) vallan vinnekeelidse sama tähendüsega nime *Kapustin* asõmalõ.

Nimi nimetäjä käänuusse kujul *Kapstas* tegüsi päämidselt Saru

mõisan Harglõn. Uskuna talu üte perre rahvalõ panti hingelugõmisõ perrä *Kaps*, a Harglõ keriguraamatidõ perrä *Kapstas*. Ka Vana-Roosa ja Sangaste nime *Kapstas* kandja XIX aastasaal olli peri Sarust. Paiga pääl niisamatõ, Mõnistõ muusõumi asutaja Lepä Alfredi üts vanaesä ol' *Kapsta Mehka* (1875 *Mihkel Kapstas*).

Mõnõvõrra om nimme *Kapstas* tegünü ka Kuigatsist peri priinime *Kapsta* ümbre kujunõmisõl. Sõna *kapstas* om mi kiilde lainat vanavinne keelest. Võro keelen om harilik pruuki õnnõ mitmusõ kujju, näütises süü *hapnit kapstit*. Mitmus valitsõs ka läti keelen, tõistmuudu ku mitmusõn *kāposti* ei saaki üldä. Saksa kiil tund sõna *Kohl* kõrval ka sõnna *Kappes*. Inglüse *cabbage* vai ungari *káposzta* – egäl puul üts ja tuusama sõna.

SAARÕ EVAR

Kümme kleiti

Pensionäär
URMI AILI tulõtas
miilde, mäandsit
kleite tä om kandnu.

5. kleit

Viiendäst kleidist ei tahassi ma sukugi kõnõlda.

Seo ol' üleni piinüst valgõst helkajäst pitsist ja väega eriline. Käsilde tettü ja piaaigu maani. Ku ma poodin toda kleiti näie, mõtli õkvalt, et seost piät saama mino pulmakleit.

Kleit massõ 70 ruublit. Käve viil koolin ja mul es olõ nii pallo rahhagi. Poolõ rahast panni esi ja ülejäänü lainssi uma sõsara Koidula käest. A kätte ma tuu ilodusõ sai.

Imetli kleiti mitu aastat, inne ku tedä vaia lätš. Olõssi pidänü

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

viil mõnõ aasta uutma...

Egätahes tiinse seo imeillos kleit minno mitu kõrda, a elo es õnnistu. Õkvalt pääle pulmi taheti minno ku asja umas tetä, uma käe perrä kasvata ja mu esiolõmist lämmätä.

A kleit saisõ viil mitmit aas-tit kapin kaemisõs.

Varstu

Sic transit...

PULGA JAANI järejutt

üte alõvi hiilgusõst ja viletsüsest.

5. jago. Taandarõngufond

Ütspäiv ma kuuli raadiost, et Gaute Kivistik om asutanu taandarõngufondi. Varstul olõsi säält fondist kah ütte-tõist saia. Umaosalus om siin kõva, nii et riigi puult olõsi vaia viil villäsaake taandarõngus mõnikümmend tuhat (tagasihoidlik arvõstus) poetada. Euroopa Liidu plaan jo om, et villä tootmist tulõ 20 protsenti vähendä. Kui säält fondist mõnõlõ talumehele kasvai kümme-kond tuhandõgõist anda, et las külv naabrimehe põllu pääle tsipa suula (NaCl), sis kiä tuu õks kümnest tuhandõst är ütles. Ja Euroopa jääs kah Varstuga rahulõ.

Tõsõst küllest, kui asja kaia tiidüslükult, sis hiinlasil om sääne igivana tiidüs nigu *feng shui*. Tuu ütles, et kui sa kostki vii (*shui*) ja hõngusõ (*chi*) müüdä juhit, sis häädüs säälelu är. Halv hõngus (sitahais ja tossava autu) omma Vars-tust täämbädsen piaaigu kaonu (lastõaian ollõv viil ildaaigu ollu). Kui nüüd Kivistiku fond ola alla pandnu, võinu viikraani kah kinni käändä. Las kaibva vana kaivu vahtsõst vallaalõ ja pandva koogu pääle. Mõtõlgõ, määne ilu säält sünnüs!

Ja egas tuu viiga õiendamine niiväega hiinlasi vällämõtõld ei olõki: joba Kristjan Lible lubasi jõõ taasperilde juuskma panda, et sis jääs villavabrik saisma. Lible, nigu teedä, ol' lätläne ja Lätist olõmi külländ pallu lainanu, võtami kasvai runguli (*runguls*) ja egäsugutsõ muu kasvu, midä keväjält Varstu laadun müüdi, kui viil laatu peeti.

Ja taandarõngu mõtõ om lätläisi siän kah joba ammu levinü. Tulli jo näide tuden-gi wabariigi aigu Munamäke madalambas kaibma, et sis lätt Baltimaie korõmba mäe avv näile.

Üts asi siski viil om pääle korõmba villäsaagi. Kepikõnd. Õdakildõ seltskond naisi muudkui kühveldäse tokkega tiiviiri müüdä. Tuud asja innembä es olõ ja tuu vasta ei mõista ma kah muud soovita, kui tulõ panda nuu naasõ taasperilde (sälgi iin) kõndma. Kivistiku fond võinu näile murõtsõda tsillu piiglikese mütsünoka külge, et sugu iist sällä takka kah nännü. Muidu või õnnõtus tulla.

Lõpp

Gustavi man

ÕKVA MARGIT

Olli Tafnan oppusõl. Oppus lõppi nii rumalahe, et bussiao es klapi sukugi. Olf valli, kas sõida õkva Tafnast Tartuhe ja ooda säääl kats tunni bussi, minka edesi Põlvahe saa. Vai ooda Tafnan kats tunni bussi, minka saa õkva Põlvahe.

Üts oppusõseldsiline naistõ-rahvas ütelf, et proovimõ hoo-bis rongiga. Et rong lätt paari-kümne minoti pärast ja sõit bussist kipõmbahe. Kaie viil nutiktelefonist perrä, kuis rong Tartuhe jõud ja kuis maakun-naliini edesi läävä. Vahe olf minotidõ mäng, a tä olf hää-uskja. Ütelf, et timäl om autu vaksali man parklah ja külh mi tuu bussi liina seeh vai liina veereh kinni püvvämi.

Plaan olf hää, a vett es piä. Inne autuni jõudmist pidi tunnistõ kuun rahvamassiga läbi ujoma, sis autul aknõ lumõst valla kraapma ja sõitma trehvsimi verevõ tulõ tsüklih. Lühkohe – bussi mi kätte es saa. A nüüt ma tiia, ku kallis aõühik om minot. Es jääki muud üle, ku seldsiline vei mu bussijaama uutma tuud bussi, minka olõsi Tafnast õkva Põlvahe saanu.

Sis helist miis, et kos ma olõ ja kuis ma kodo saa. Kõnõli tälle tuu bussijahi är ja ütli, et vet ma nüit ooda toda õkvabus-si. Miis arvas, et äkki tä tulõ

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

mullõ esi Tartuhe perrä, uuta olf piaaigo kats tunni. Tuu olf timä puult suurõmiilne pakminõ, selle et ma tiia, et tälle ei miildü pim-mega sõita. Ilm olf kah lopanoõ ja autu tuukõrd sääne, et olf kim-mäs õnnõ kodo ligi sõita.

Tiiäki ei, kas mul nakaš hal-lõ mehest vai autust, a ma ütli, et olõ-i hätä, külh ma tuu bussi är ooda. Miis jäi küländ kipõstõ peri. Säääl ma sis vahtsõ. Miil olf

peris mõro ja mõtli, et võinu las-kõ iks mehel perrä tulla. Jaloti tassakõisi Kүүnү uulidsa pargi ala. Sattõ lakja likõt lummõ, a muido olf ilm pehme ja vaganõ. Kell naas ütessä saama. Inemii-si olf uulidsa pääl viil hulga. Pere jalotiva latsiga ja olliva säääl lähkül mängoplatsi pääl.

Jõudsõ kaubamaja nuka mano ja näi, et säääl olf Gustavi kohvik. Rahaga olf külh kitsas,

A kõgõ hullõmp olf tuu, et lummõ lätš koolikotti sisse kah. Ega tuukõrd es olõ säänd-sit muudsit tõmmatava lukuga kottõ. Koolih käumises olliva portvelli. Portvelli ülemisest otsast lätški lumi sisse.

Ma es jõvva kotoh viil kooli vormirõivitki säläst võtta, ku naabritütrigu imä mi poolõ tull ja joba ussõ päält hõigaš, et kas mul omma kah kooli-vihu ja opmisraamadu kõik likõ. No muidoki. Tei sis pe-läten portvelli vallalõ ja olliki raamadu ja vihu ülemädsest otsast, kost lumi sisse olf län-nü, likõ.

a ütli hindäle: «Margit, tulõ läämi, ma tii sullõ vällä!» Võti soolast, makõt ja ilma du suurõ lähkri tiivett. Aknõst paistu Vanõmuisõ tulõ ja lag-ja lumõsado. Kõrbässi tiivett ja haugassi kuukõ. Tasalik muusiga mängse ja mul olf üts aokiri kah. Illos olf olla – väärt aig esihindäga. Aig kat-tõ ku niuhti...

Ku ma peräkõrd Põlvahe jõudse, olf miis autuga vas-tan ja nakaš kahitsõma, et tää olõs pidänü mullõ õks perrä sõitma, et nüit ma sai liinah uuta ja külmädä. A mul olf miil ütlemälä pidolinõ ja nii ma tsädisti vigurilidsõ helü-ga, et es olõ mul hätä midägi, ma olli Gustavi man.

Säidse sekundit olf autun kuulda õnnõ moodori undamist ja mehe sügavõt hengämist. Sis küsse tä tasaligu helüga: «Kas tu Gustav om sul mõni tutva vai?» Mina tsädisti edesi: «Oi, Gustav om torõ poiss! Gustav kiitse tiid ja paksõ häid kuukõ. Tarõ olf lämmi ja...»

«No vähämbält es piä sa külmämä.» lepe miis olu-kõrraga. Järgmäde paar kilomeetrit es kõnõlõ kumb-ki sõnnagi. Olf näta, et miis pruuvsõ mõttin jako saia, kiä tu Gustav sääne om, selle et säänest nimme olõ es mi per-ren varrõmb pruugitu. Ja sis ma kõnõli tälle kõkkõ toda, midä sa, hää lugõja, joba tiiat.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Riigipää sattõ saina päält põrmandulõ

5. keväjäkuul 1953 kuu-li Moskvani tuukõrdsõ suurõ kodomaa riigipää Stalin. Tuud ikulõrinät, mis sis vallalõ lätš! Leht kirot: *lein laotus üle suure kodumaa*. Tollõga olf nigu olf...

Seo lugu juhtu üten väikun Läänemaa algkoolin. Vanaherr, kes esi olf säälsaman väikuna koolitunnin, ütelf, et olf kevväi ja suur juht olf ildaaigu är lännu. Timä pilt olf saina pääl. Äkki käve kõva pauk, klaasiklirrin ja Stalini näopilt olf põrmandu pääl kakõnuna keset pildiraami risusit ja klaasikiltõ. Nüür, mis pilti pistü pidi, olf putõs lännu.

Latsõ olli väega är hiitünü. Oppaja lassõ vanõmbil poissõl kõik tuu värgi kokko korada ja kojamehe kamorkadõ viia. Viil lubasi tä liinast vahtsõ pildi asõmõlõ tuvva.

A kevväi lätš edesi ja latsõ saiva suvõs koolist vallalõ, sü-güse inämb pildi perrä tarvi-dust es olõki. Ku kavva Stalin kamorkan üten luudõ ja lapjido ni muu kojamehe kraamiga pidi olõma, tuust om aolugu vakka.

Külä pääl arotõdi, midä sää-ne asi tähendäs. Targõmba ine-mise arvssiva üten sõpruga, et olfgi perämine aig vanamehel minemä kobida.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Tõistmuudu tiatrikuu

Ma kuuli raadiost, et kõik tiatrisaali omma lukku pantu. Jo tõist aastat olõ-i inämb urbõ-kuu tiatrikuu. Tiatriit vöi egäüts kotoh esi tetä. Nika ku kõtt tü-häs lätt.

A ka süvvä piät kotoh esi te-gemä. Minevääasta urbõkuu naati kotoh kõvva küdsämä, vaivalt seokõrdki tõistmuudu lätš. A kuimuudu tuu paastu-kuuga sõs jääs? Piässi nigu süümisega piiri pidämä.

Piiri piät pidämä ka muu eloga. Väläh tohe ei jälki ine-mise üteh paigah kuu olla. Nii vöi urbõkuud nimmada ka

vaihöhoitmisõ kuus. Ku tahat rohkõmb inemiisi näta, sõs om valli, kas minnä söögipuuti vai rohopuuti. Kehväl aol om tuu kah nigu tiatri.

No kõgõ rohkõmb saat tiat-rit parhilla raadiost ja telekast. Päämine tiatritükk om täambä päälkiräga «Takkaperrä tar-kus». Nüüd tiidvä kõik täpsele, kuis valitsus olõs pidänü tege-mä. Vanastõ ütelf jo talomiis koolioppajalõ: «Pai oppaja-herrä, oppa mu poig koolih ette nii targas, ku tark mu naanõ takkaperrä om.»

MUDA MARI

Portvell

Seo lugu juhtu ütelf harilikul talvõl, 1958. vai 1959. aastal. Käveni koolih ja oi mi ollimi üte parra püjääni!

Võrol Suu-kooli lähkül tõsõl puul tiid olf korgõ perv. Säääl oll väega hää livvulaskmisõ mägi. Sis es olõ säääl viil suurt söõgi-puuti. Tuu ehitedi sinnä ildam-pa. Parhilla om tuu kotusõ pääl katusõplekipuut ja ildaaigu olf ka üts süümisekotus.

Suu-latsõ, nuu, kes ellivä säääl kandin, lassõva päält kuuli tuu mäe pääl liugu. Ütskõrd kutsõ-va nä meid, Jaama uulidsa latsi,

kah sinnä liugu laskma. Mi sai-simi veidükese aigu perve vee-reh ja kaimi, kuimuudu tuu asi käü. Kelkõ jo tuul aol es olõki, olliva rii ja mõnõh perreh ka Soomõ kelk.

Poiskõsõ istsõva uma kooli-koti pääle ja lassõva niimuudu pervest alla. Säääl olf õkva sääne ijäga liulaskmisõ tii. Mis meil-gi Helle ja Karmeniga muud üle jäi, ku istsõmi uma kooli-koti pääle ja vuhisimi mäest alla. Mitte üts vai kats kõrd, a iks palfo kõrd. Tuu es tähendä midägi, et rõiva olli lumidsõ ja kinda likõ. Pääasi, et nalla sai ja lõbus olf.

LINDE ASTRID

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meilliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevākõrdsõn ristsõnan olf viga: sõna «tsirk» kruudu' oll' võlssi saanu'. Pallõmi andis!

Minevā kõrra vastus: TIATRIKUU.

Avvohinna saa HEINMETSA HUGO (9) Häätaru küläst.

Otsi' taast tabõlist üles kõik eläjä'. Kats tähte jääs üle, miä nuu' omma'?
ahm, ahv, hai, jõõhopõn, kaalkiräk, kits, lasnits, lehm, lõvi, müger, orrav, põdõr, susi, tsiga, tuhkuu, võhl

K	Ä	R	I	K	L	A	A	K
J	T	L	A	S	N	I	T	S
Õ	R	S	O	R	R	A	V	M
Õ	Õ	U	I	S	U	S	I	H
H	D	M	R	G	U	H	L	A
O	Õ	S	Ü	K	A	A	H	I
P	P	L	T	G	H	I	Õ	V
Õ	A	H	V	I	E	U	V	Õ
N	L	E	H	M	K	R	T	L

PILDI TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (6).